

Leidijken

Voordat in de achtste eeuw de eerste bewoners zich in ons woongebied vestigden, was het hele Zuidelijk Westerkwartier bedekt met veen. Laagveen was te vinden tussen de onder invloed van de IJstijd opgeworpen zandruggen, hoogveen bevond zich op de hoger gelegen delen.

Vanaf de Middeleeuwen begon men in het huidige Westerkwartier op eerst nog beperkte schaal voor eigen gewin met de ontvening van de hoogveengebieden en aanmaak van akkerland. In die tijd gold het recht van opstrek, wat betekent dat men vanuit een boerderij zowel naar achter als naar voor in een recht op de boerderij staande lijn gemachtigd was de woestenij te ontginnen. Hoe meer men daarbij opschoof richting het hoger liggende hoogveen, hoe meer men ook tegen het probleem van uit het veen wegsijpelend zuur water aanliep.

Eveneens werd in de Middeleeuwen ook al akkerbouw op hoogveen toegepast, de zogenaamde *bovenveencultuur*. Deze had echter funeste gevolgen voor de bodemomvang en de waterhuishouding. Want inklinking en geleidelijke vertering van de bovenlaag veroorzaakten een maaiveld daling, die permanente akkerbouw op den duur onmogelijk maakte doordat de waterstand van het zure veenwater te hoog werd. Men kon overstappen van akkerbouw op veeteelt, nieuwe akkers op hoger gelegen veengronden aanmaken of beschermende maatregelen nemen.

Dat laatste is hier gebeurd: er werd een leidijk aangelegd toen de lagergelegen gedeeltes te veel last ondervonden van het uit het hoogveen afkomstige water.

In dit kaartfragment van de kaart van Huguenin (ca. 1820) is de opstrekkende verkaveling ter hoogte van het dorp Nuis te zien, die in rechte lijn doorloopt vanuit het (niet zichtbare) beekdal van het Oude Diep in het noorden, over de dekzandrug heen naar de venen in het zuiden. Die zijn in het begin van de 19de eeuw nog steeds in ontginning.

Op de kaart is ook duidelijk de onregelmatige beëindiging van de opstrekken in het veen te zien. Dit is karakteristiek voor de individuele ontginningen binnen de eigen opstrek. Afhankelijk van de behoefte werd steeds opnieuw een nieuw stuk veen ontgonnen.

Een eerste bescherming tegen dit overvloedig water uit het hoger gelegen veen werd gevonden in de aanleg van een zogenoemde leidijk. De huidige Carolieweg en Grouwweg zijn zulke oude leidijken. Het slingerende karakter van deze leidijk

is gelegen de onregelmatige beëindiging van de opstrekken op het moment van aanleg van de dijk. Men volgde grotendeels de lijn tot waar individuele boeren waren gekomen met ontginnen. Afhankelijk van de aanmaak van akkerland werd zo'n dijk overigens ook nog wel eens verlegd.

De heren van Nienoord maakten vanaf de 16de eeuw een eind aan deze individuele ontginningen door systematisch al de veengronden op te kopen ten behoeve van hun grootschalige turfwinning, die enkele eeuwen zou duren.

Carolieweg

Een tweede leidijk is de, ook als straatnaam zo genoemde, Leidijk ten zuiden van Opende en Kornhorn. Voor wie het Westerkwartier *pluspad* gaat of heeft gelopen, de trajecten tussen Beldam en de Gronings-Friese grens richting Drachtstercompagnie (*kaartnummers 16 t/m 18*) lopen grote delen over deze leidijk. Je passeert hierbij al wandelend o.a. het Curringherveld, de Snipspoel, de Jilt Diksheide en het Trimunter ontginningsbos. De Leidijk is daadwerkelijk een leidijk, dat wil zeggen een oude binnendijk die ertoe diende om het water uit deze hoger gelegen veengebieden te keren.

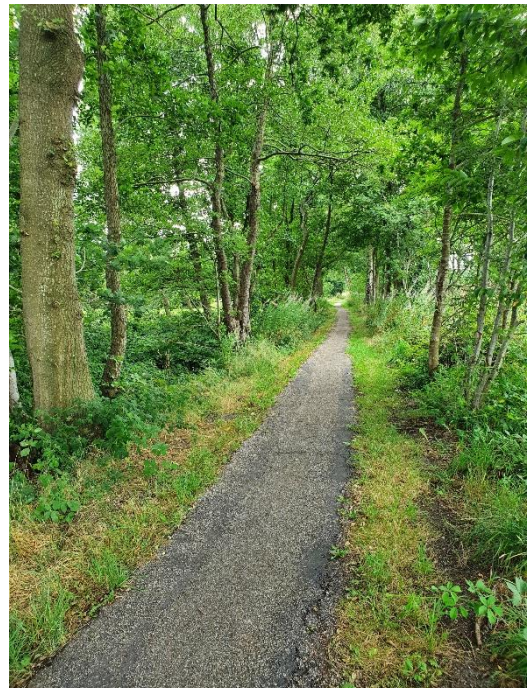

Bovenstaande foto toont de hier onverharde Leidijk ten westen van het Trimunter ontginningsbos

Deze leidijk is door het klooster Trimunt in de tweede helft van de 15^e eeuw aangelegd ter bescherming van hun landerijen tegen het zure veenwater uit de noordelijke venen van Opende. De leidijk loopt vanaf Trimunt via Noordwijk naar Lukaswolde.

Een belangrijk verschil met de leidijk gevormd door de Carolieweg en de Grouweg is dat deze leidijk aanzienlijk minder slingerend van aard is. Deze leidijk heeft ook kilometerslange rechte stukken omdat er meer gestructureerd vanuit één opdrachtgever werd gewerkt.

Van de afmetingen van een leidijk hoeven we ons geen overdreven voorstelling te maken, de hoogte is ongeveer 0,5-1 meter.

Fietspad over de Leidijk

Wat onbekender wellicht is dat er nog een noordelijker gelegen leidijk van de gast Opende-Kornhorn loopt.

De gaat vanaf Kortwoude bij Surhuisterveen naar Doezum. Deze dijk, de Kale Weg, is een duidelijke landschaps-scheiding.

Ten noorden van de Kale Weg ligt de gelijknamige polder die een uit brak veen bestaande ondergrond heeft. Het is een kale boomloze vlakte.

Zicht van de kale Weg

Ten zuiden van de Kale Weg daarentegen zijn de landerijen omzoomd met opgaand hakhout. Hier is de bodem dan ook nooit door zeewater overstroomd.
